

บทที่ 1

กรอบและแนวทางการศึกษาวิจัย

โครงการศึกษาการจัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงานผู้ช่วยคนพิการ

1. ความเป็นมา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้กำหนดสิทธิและเสรีภาพของกลุ่มบุคคลในสังคมทุกกลุ่มอย่างทั่วถึงและชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนพิการ ซึ่งในมาตรา 30 ระบุว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพฯ” และในมาตรา 54 บุคคลซึ่งพิการ หรือทุพพลภาพ มีสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ และความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ บุคคลวิกลจริตย่อมได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ นอกจากนี้ จากการประกาศใช้ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 เป็นผลให้คนพิการได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพ การจัดสวัสดิการ การส่งเสริมศักยภาพ พิทักษ์สิทธิ การสนับสนุนให้คนพิการสามารถดำรงชีวิตอิสระ มีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ และเสมอภาคกับบุคคลทั่วไป มีส่วนร่วมทางสังคมอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่คนพิการสามารถใช้ประโยชน์ได้ ตลอดจนสังคมมีการปรับเจตคติที่ดีต่อคนพิการและเปิดโอกาสให้คนพิการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะมาตรา 20 (10) กำหนดให้มีการปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย การมีผู้ช่วยคนพิการ

ผู้ช่วยคนพิการ เป็นบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือคนพิการเฉพาะบุคคล เพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจวัตรที่สำคัญในการดำรงชีวิต ได้แก่ การปฏิบัติภารกิจในชีวิตประจำวัน หรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมของคนพิการซึ่งมีความจำเป็นมากต่อการดำรงชีวิตประจำวัน หรืออยู่ร่วมกับบุคคลทั่วไปในสังคม คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ จึงได้มีการจัดทำระเบียบว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยให้แก่คนพิการ การมีผู้ช่วยคนพิการ การช่วยเหลือคนพิการที่ไม่มีผู้ดูแล และสิทธิของผู้ดูแลคนพิการขึ้น ซึ่งได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2552 โดยคนพิการที่จำเป็นต้องมีผู้ช่วยคนพิการจะต้องเป็นบุคคลที่มีสภาพความพิการมากจนไม่สามารถปฏิบัติกิจวัตรที่สำคัญในการดำรงชีวิตได้ด้วยตนเอง หากไม่ได้ปฏิบัติกิจวัตรเหล่านี้ จะส่งผลกระทบต่ออย่างสำคัญและเด่นชัดต่อการดำรงชีวิต สุขภาพอนามัย ภาวะจิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สภาพความเป็นอยู่ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ดังนั้น เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ และเพื่อเป็นการพัฒนาระบบการจัดผู้ช่วยคนพิการให้มีคุณภาพ สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จึงเห็น

ควรมีการศึกษาจัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงานผู้ช่วยคนพิการ เพื่อกำหนดทิศทาง หลักเกณฑ์ วิธีการให้บริการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการดำเนินงานในการจัดให้มีผู้ช่วยคนพิการ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อคนพิการและสังคม และเพื่อกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานของผู้ช่วยคนพิการ ให้เป็นมาตรฐานเดียวกันสามารถให้บริการแก่คนพิการที่ร้องขอให้มีผู้ช่วยคนพิการ และสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเกิดประโยชน์สูงสุดแก่คนพิการ อีกทั้งเป็นเกณฑ์ให้หน่วยงานที่ดำเนินการจัดผู้ช่วยคนพิการให้แก่คนพิการที่ร้องขอ ได้มีมาตรฐานในการดำเนินงานจัดผู้ช่วยคนพิการ ตลอดจนเป็นข้อมูลสำคัญในการกำหนดแนวนโยบายและมาตรการ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ อันจะเกิดประโยชน์สูงสุดแก่คนพิการต่อไป

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาศักยภาพและข้อจำกัดของคนพิการ ครอบครัว ชุมชน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่ให้บริการคนพิการแต่ละประเภทความพิการ
2. เพื่อศึกษาความต้องการการช่วยเหลือของคนพิการแต่ละประเภทความพิการ
3. เพื่อศึกษา และจัดทำมาตรฐานผู้ช่วยคนพิการ
4. เพื่อสร้างเครื่องมือในการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของผู้ช่วยคนพิการ

3. กรอบการศึกษาวิจัย

กรอบการศึกษากำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานผู้ช่วยคนพิการ จะศึกษาตามประเภทความพิการที่กฎหมายได้กำหนดตามประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์¹ เรื่อง “กำหนดประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ” ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม 2552 เล่ม 126 คุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 ได้แบ่งออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่ 1) ความพิการทางการเห็น 2) ความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย 3) ความพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย 4) ความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม หรือออทิสติก 5) ความพิการทางสติปัญญา และ 6) ความพิการทางการเรียนรู้ โดยมีการศึกษาในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ศักยภาพ และข้อจำกัดของคนพิการ ครอบครัว ชุมชน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่ให้บริการคนพิการแต่ละประเภทความพิการ ได้แก่
 - 1.1 ความสามารถในการดูแลคนพิการ
 - 1.2 ความสามารถในการฝึกทักษะกิจวัตรประจำวันให้แก่คนพิการ และการใช้อุปกรณ์เครื่องช่วยความพิการ

¹ สำนักส่งเสริมศักยภาพลสิทธิ สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ร่วมกับสำนักคุ้มครองสวัสดิภาพชุมชน กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ : เอกสารประกอบการอบรม อาสาสมัครพัฒนาสังคมฯ ช่วยเหลือคนพิการ (อพมก.) ระยะที่ 1 ในพื้นที่ 25 เขต กรุงเทพมหานคร ประจำปี 2553.

- 1.3 การนำคนพิการออกสู่สังคม
2. ศึกษาความต้องการการช่วยเหลือของคนพิการแต่ละประเภทความพิการ ตามความหมายของคำจำกัดความ “กิจวัตรที่สำคัญในการดำรงชีวิต”
3. ศึกษาหลักเกณฑ์การสนับสนุนผู้ช่วยคนพิการ และค่าตอบแทนของผู้ช่วยคนพิการ
4. ศึกษา และจัดทำมาตรฐานการให้ความช่วยเหลือคนพิการแต่ละประเภทความพิการของผู้ช่วยคนพิการ โดยศึกษาทั้งจากองค์ความรู้ภายในประเทศ และต่างประเทศ
5. ศึกษา และสร้างเครื่องมือในการติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานของผู้ช่วยคนพิการ
6. ศึกษา และจัดทำหลักสูตรการพัฒนาผู้ช่วยคนพิการ

4. ขอบเขตการศึกษาวิจัย

ขอบเขตการศึกษาวิจัยการจัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงานผู้ช่วยคนพิการซึ่งรายละเอียดดังนี้

1. เป้าหมายประชากร กลุ่มประชากรที่ศึกษา รวมทั้งสิ้นประมาณ 133 คน ได้แก่
 - 1.1 องค์กรคนพิการ คนพิการและครอบครัว ตามประเภทความพิการใน พ.ร.บ.ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 รวมทั้งสิ้นประมาณ 55 คน
 - 1.2 หน่วยงานที่จัดบริการทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งสิ้นประมาณ 46 คน ได้แก่ สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ สถานสงเคราะห์ สถานเอนามัย โรงพยาบาลรัฐ สถานบริการภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องการจัดบริการ ศูนย์การศึกษาพิเศษ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
 - 1.3 นักวิชาการที่เกี่ยวข้องทุกประเภทความพิการ รวมทั้งสิ้น 7 คน
 - 1.4 ผู้ช่วยคนพิการที่เข้ารับการอบรมนำร่อง “การพัฒนาผู้ช่วยคนพิการ” จำนวน 25 คน
2. เป้าหมายพื้นที่

2.1 ภาคเหนือ	ได้แก่	จังหวัดเชียงราย จังหวัดลำปาง
2.2 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ได้แก่	จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดเลย
2.3 ภาคกลาง	ได้แก่	จังหวัดชลบุรี จังหวัดนนทบุรี
2.4 ภาคใต้	ได้แก่	จังหวัดนครศรีธรรมราช
2.5 กรุงเทพมหานคร		
3. ระเบียบวิธีการวิจัย
 - 3.1 การวิจัยเอกสาร (Documentary research) ศึกษาวรรณกรรม ทบทวนเอกสาร การศึกษาสถานการณ์จัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงานผู้ช่วยคนพิการ หลักเกณฑ์วิธีการให้บริการ เงื่อนไขเกี่ยวกับการดำเนินงานในการจัดให้มีผู้ช่วยคนพิการ และค่าตอบแทนผู้ช่วยคนพิการ

3.2 **การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ รวมทั้งสิ้นประมาณ 275 คน** ซึ่งประกอบด้วยวิธีการศึกษาวิจัยที่หลากหลายวิธี ตามกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ได้แก่

3.2.1 **สัมภาษณ์ระดับลึกในกลุ่มคนพิการและครอบครัว (Indepth Interview)**

โดยสัมภาษณ์คนพิการ หรือครอบครัวทุกประเภทความพิการ ตามประเภทความพิการใน พ.ร.บ. ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 แบ่งเป็นวัยเด็กและผู้ใหญ่ ประกอบด้วย 4 ภาค และกรุงเทพมหานคร รวมทั้งสิ้นประมาณ 28 คน ได้แก่

1. ความพิการทางการเห็น
2. ความพิการทางการได้ยิน หรือสื่อความหมาย
3. ความพิการทางการเคลื่อนไหวหรือร่างกาย
4. ความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม หรือออทิสติก
5. ความพิการทางสติปัญญา
6. ความพิการทางการเรียนรู้

3.2.2 **สัมภาษณ์ระดับลึกในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (Indepth Interview)** โดย

สัมภาษณ์ หน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง และหน่วยงานที่จัดบริการทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งสิ้นประมาณ 16 คน ได้แก่

1. สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ 1 คน
2. ผู้เชี่ยวชาญในแต่ละประเภทความพิการ 7 คน
3. สถานสงเคราะห์ 1 แห่ง
4. สถานเอนาพย์ /โรงพยาบาลรัฐ 2 แห่ง
5. สถานบริการภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องการจัดบริการ 2 แห่ง
6. อบต. ที่มีการจัดกลุ่มช่วยเหลือต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง 3 แห่ง

3.3 **การจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group)** ภาคละ 1 จังหวัดๆ ละ 8 คน รวม 4 ครั้ง

จำนวน 32 คน แต่ละภาคประกอบด้วย ได้แก่

1. อบต. 2 คน
2. ศูนย์การศึกษาพิเศษ 1 คน
3. พัฒนามนุษย์และสังคมจังหวัด 1 คน
4. สถานเอนาพย์/โรงพยาบาล 2 คน
5. คณะอนุกรรมการที่เป็นคนพิการ 2 คน

3.4 **การสัมภาษณ์และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Parcipatory Observation)** หรือ

เฝ้าสังเกตคนพิการและผู้ดูแล ในประเภทความพิการต่างๆ รวมทั้งสิ้น 7 คน

3.5 การจัดประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วยคนพิการประเภทต่างๆ 12 คน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 13 แห่ง รวมทั้งสิ้นประมาณ 25 คน

4. ขั้นตอนและวิธีการศึกษา

4.1 กำหนดกรอบและแนวทางการศึกษา

4.2 ศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

4.3 กำหนดขั้นตอนการเก็บข้อมูล

4.3.1 **ประชุมคณะทำงาน** เพื่อจัดทำขั้นตอนและรายละเอียดการศึกษา กรอบแนวทางการศึกษา และการเก็บข้อมูล

4.3.2 **จัดทำกรอบการศึกษาวิจัย และกรอบคำถาม** ตามรายละเอียดกรอบการศึกษาวิจัยและกรอบคำถาม

4.3.3 **สร้างและทดสอบเครื่องมือการเก็บข้อมูล** โดยมีการทดลองใช้และปรับปรุงแก้ไขจากผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง

4.3.4 **จัดเก็บข้อมูล** จัดเก็บข้อมูลตามกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่เป้าหมายที่กำหนด

4.3.5 **การวิเคราะห์ข้อมูล** หลังจากการจัดเก็บข้อมูลตามกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว แล้วนำผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ระดับลึก การจัดกลุ่มสนทนา การสัมภาษณ์ และสังเกตอย่างมีส่วนร่วม รวมทั้งจากการศึกษาวรรณกรรมทั้งในและต่างประเทศในครั้งนี้ นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประมวลและสรุปผลการศึกษา

4.4 **จัดประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ** ซึ่งประกอบด้วยคนพิการประเภทต่างๆ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตรวจสอบ และเสนอข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะต่างๆ ต่อการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เพื่อนำไปปรับปรุงก่อนนำไปใช้

4.5 **การพัฒนาหลักสูตร** “การพัฒนาผู้ช่วยคนพิการ”

4.6 **การจัดอบรมนักร้องการพัฒนาผู้ช่วยคนพิการ** ตามหลักสูตรการพัฒนาผู้ช่วยคนพิการ 1 ครั้ง

4.7 **สรุปผลการศึกษา** พร้อมจัดพิมพ์เป็นรายงานฉบับสมบูรณ์

5. **ระยะเวลา** ตั้งแต่ 1 มกราคม - 31 สิงหาคม 2553

6. ผลผลิต ผลลัพธ์

ผลผลิตที่ได้จากการศึกษาวิจัยนี้ ได้แก่ รายงานการศึกษาการจัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงานผู้ช่วยคนพิการ เครื่องมือในการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของผู้ช่วยคนพิการ และหลักสูตรการพัฒนาผู้ช่วยคนพิการ โดยผลที่ได้นี้ สามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติงานและเป็นเกณฑ์ให้กับหน่วยงานที่ดำเนินการจัดผู้ช่วยคนพิการให้แก่คนพิการที่ร้องขอ